

Kerstin Svensson (red.)

Normer och normalitet i socialt arbete

 Studentlitteratur

Kopieringsförbud

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrättsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

Denna trycksak är miljöanpassad, både när det gäller papper och tryckprocess.

Art.nr 32728

ISBN 978-91-44-02219-2

Upplaga 1:8

© Författarna och Studentlitteratur 2007

www.studentlitteratur.se

Studentlitteratur AB, Lund

Omslagslayout: Pernilla Eriksson

Omslagsbild: Russell Tate, iStockphoto

Printed by Holmbergs i Malmö AB, Sweden 2012

9 Sexuell normalitet

Hans Knutagård

Att utmana normalitet

En strålande augustidag gick jag först i en parad i riktning mot drakbåtsstävlingen under Malmöfestivalen. Jag bar en lång röd paljettklänning, en röd boa, en yvig blålila peruk, paljetterade glasögon, hårdsminskad, med lösögonfransar och hade högklackat. Tänk dig Dame Edna så får du en bild av hur jag såg ut. Längs vägen fick jag se en kollega med sin femårige son och vinkade och ropade glatt till dem. Lite smått generad över mig i kvinnokläder inför sonen förklarade hon för honom: "Det är Hans!" Sonen svarade självsäkert: "Det vet jag väl, men nu är han tandfe!" Pojken hade sedan tidigare för sig att det var jag som lade en tia under hans kudde varje gång han tappade en tand.

Ett halvt år tidigare var jag i samma klädsel verksam som utställare på konferensen Sverige mot Narkotika i Göteborg. Förbi min monter kom en kvinna som jag känner väl och som då arbetade på Socialdepartementet. Kvinnan kände inte igen mig när jag tilltalade henne, så jag sade vem jag var. Hon blev förskräckt när hon insåg att "kvinnan" var jag. Jag fortsatte att prata med henne men hon avbröt mig och sade: "Hans, jag kan inte höra vad du säger i de där kläderna." Så vände hon på klacken och gick snabbt därifrån med sitt nationella drogförebyggarfölje.

Några månader senare, på en utställning i skolmiljö, hamnade jag i en livlig diskussion med en skolkurator och en skolsköterska som menade att det var felaktigt, opassande och syndfullt av mig att

uppträda i kvinnokläder när ungdomar fanns med. Samtidigt uppvaktades jag av gymnasiekillar med nyfikna frågor. De ville även låna min röda boa och med den om axlarna förändrades de i min absoluta närhet till små "drama queens", gjorde poser, flirtade och slängpussade mot mig i takt med det årets plåga på alla radiostationer. Många ville fotograferas när de omfamnade mig.

Jag fick helt olika reaktioner från individerna i de tre olika situationer som mötte mig som Dame Edna. Jag var Dame Edna vid totalt sex tillfällen och varje gång var det en omtumlande upplevelse. Verkligheten bor i betraktarens ögon och det är den verkligheten vi ska reflektera över i detta kapitel när det gäller sexualitet och normalitet i socialt arbete, med den kulturhistoriska verksamhetsteorin som plattform (Knutagård 2003a).

Sexualitet: en del av socialt arbete

Varför ska vi ta upp sexualitet i socialt arbete? Vi kan ställa samma berättigade fråga om klass, etnicitet och genus. Nu riktas strålkastarna även på sexualitet. Begreppet finns till och med i den nya socionomutbildningens programförklaring. Samtidigt går utvecklingen mot en strävan att koppla ihop dessa begrepp under ett nytt som kallas *intersektionalitet* (se de los Reyes & Mulinari 2005). Begreppet beskrivs oftast som den samverkande skärningspunkten mellan olika samhälleliga makthierarkier baserade på genus, etnicitet, nationalitet, sexualitet, klass, ålder och funktionsförmåga. Eftersom de olika samhälleliga verksamheterna skapas, förändras, upprätthålls och avslutas kontinuerligt beroende på människors behov, inklusive de sexuella behoven, kan de därmed inte frigöras ifrån varandra.

Sexualiteten har en betydelsefull roll i sociala problem eftersom sexualiteten är en stark och betydelsefull kraft i människors strävan efter att skapa ett bra, socialt och hälsosamt liv. Svaret på frågan varför vi ska ta upp sexualitet i socialt arbete blir att sexualiteten med alla dess framträdelseformer inte bara är ett multidisciplinärt ämne utan också en väsentlig ingrediens i det sociala arbetets teori och praktik.

Sexualitet: biologi och social konstruktion

När studerande på olika nivåer definierar sexualitet blir svaren allt ifrån förälskelser, värme och barn till analsex, pedofiler och våldtäkt. En gemensam nämnare är emellertid att de i hög utsträckning fokuserar på sex. Vi sätter ofta likhetstecken mellan sexualitet och sex. Sex handlar mest om det sexuella samlivet, som samlag, erektion och orgasm, medan begreppet sexualitet rymmer mycket mer. Vi kan säga att sexualiteten är närvarande biologiskt (att kunna), psykologiskt (att vara) och socialt (att få lov) inom och mellan individer under varje kulturhistorisk tid och plats i vår livsbana. WHO:s beskrivning av sexualitet har jag funnit användbar såväl i mitt praktiska som i mitt teoretiska sociala arbete:

Sexualiteten är en central aspekt av att vara människa genom hela livet och omfattar kön, genus, identitet och roller, sexuell orientering, erotik, njutning, intimitet och reproduktion. Sexualitet är upplevd och uttryckt i tankar, fantasier, åtrå, tilltro, attityder, värderingar, beteende, praktiker, roller och relationer. Medan sexualitet kan inkludera alla dessa dimensioner, är inte alla alltid upplevda eller uttryckta. Sexualitet är influerad av interaktionen mellan biologiska, psykologiska, sociala, ekonomiska, politiska, kulturella, etniska, lagliga, historiska, religiösa och andliga faktorer (WHO 2004, min övers.).

Beskrivningen ger en inblick i hur omfattande, mångfaldig och interagerande sexualiteten kan vara. Därför verkar det mer relevant att tala om sexualiteter än sexualitet. Samtidigt inser vi svårigheten att beskriva "en normal sexualitet", men trots detta utgår vi oftast från att det i verkligheten finns en.

Antropologen Gayle S. Rubin (1984/2007) menar att det är axiomet att sexualiteten är en naturkraft före uppkomsten av socialt liv som hindrar oss i västvärlden från att formulera en bra teori om sexualitet. Vi har enligt Rubin en djupt inbäddad sexuell essentialism i vår kultur. Fortfarande förs samtal om sexualitet i förhållande till den biologiska naturen, det genetiska arvet och i relationen mellan biologi och samhälle, vilket för med sig diskussioner om vad som är normal och naturligt sexualitet. Det finns biologiska experiment som söker efter skillnader i hjärnstrukturen mellan olika grupper för att förklara varför sexualiteten i samhället ser ut som den gör. Vi kan fråga oss hur användbara dessa konklusioner är i socialt arbete,

dvs. om det finns något biologiskt naturligt och något patologiskt. Samtidigt väger fortfarande de biologiska förklaringsgrunderna tungt inom samhällsvetenskap, socialt arbete och i sexualitet.

I kontrast till en strikt biologisk förklaringsmodell finns det begrepp som social konstruktion (Berger & Luckmann 1966), situationellt lärande (Wenger 2002), script (Gagnon & Simon 2005) och verksamhet (Leontiev 1986). De utgår *alla* från att sexualitet är något som vi ständigt "gör" i relation till olika individer, olika kulturella och sociala verksamheter och under olika historiska tider. Exempelvis talades det i mitten av 1700-talet om "onanisten" som en patologisk personlighet, medan många nu i västvärlden inte ser något konstigt, perverst eller sjukt med onani (t.ex. Laqueur 2004). Samma sak gäller begreppen heterosexualitet och homosexualitet som myntades av den österrikisk-ungerske författaren Karl Maria Kertbeny år 1869 för att beteckna dåtidens perversioner. En pervert var en individ som utövade "onaturliga" sexuella handlingar som inte syftade till eller resulterade i barn (Kulick 1997). I vår kultur har detta tabu luckrats upp. Många anser inte att det är fel att heterosexuella har sex för nöjes skull utan att ha någon tanke på att skaffa barn, men det betyder samtidigt inte att exempelvis analsex betraktas som "normalt". Begreppet homosexualitet däremot kopplas fortfarande samman med perversion, även om den uppfattningen också börjar luckras upp något i vårt land. Trots detta väcker homosexualitet starka känslor av avsky och hat hos vissa grupper, vilket bland annat tar sig uttryck i så kallade hatbrott (när brottet grundar sig på förövarens hat mot grupper och individer på grund av etnisk tillhörighet, religiös uppfattning eller sexuell läggning) (Knutagård 2003b). Vi ser här hur tabun ändras över tid och rum eftersom de uppstår i och genom den mänskliga sociala verksamheten. Då blir det intressant att se vilka sexuella tabun som vi har idag och vilken funktion de fyller.

Vi får komma ihåg att det enbart är ett av de 23 kromosomparen som skiljer män och kvinnor åt. Slutsatsen enligt sociologiprofessor Regi Th. Enerstvedt är att vi bör uppfatta det som att de sociala konstruktionerna bestämmer de biologiska, istället för att det biologiska flyter ut i vår identitet, inklusive vår sexuella identitet och sexuella orientering. I diskussionen om biologi eller social påverkan frågade Enerstvedt retoriskt utifrån verksamhetsteorin om den västerländ-

ske mannens identitetsutveckling sett annorlunda ut om pojkar blivit uppfostrade med "det flickor har och pojkar inte har" eller "att det ena könet saknar en vagina och istället har en sårliknande utväxt" (Enerstvedt 1979: 252).

Heteronormativitet

Ett begrepp som ofta används är *heteronormativitet*, vilket kan beskrivas som att den heterosexuella livsformen är den normala utgångspunkten i livets samtliga dimensioner (se Rosenberg 2002). Begreppet heteronormativitet är oftast kopplat till queerteori, som bland annat menar att heterosexualiteten inte kan ses som norm eftersom människans identitet inte är given av någon naturlig ordning (t.ex. Kulick 1996, 2005). Ett liknande perspektiv är Rubins (1984/2007) exempel med en sexuell värdehierarkisk cirkel. De sexuella handlingar, som befinner sig i samhällets "välsignade" centrum och som är mest positivt sanktionerade, utgörs av dem som rör sig inom hemmets sfär, i en frivillig, icke-kommersiell, monogam tvåsamhet, mellan två personer av motsatt kön, ur samma generation, utan sexuella hjälpmedel och med syftet att sätta barn till världen. All sex som överskrider dessa gränser anses av olika delar av det normgivande majoritetssamhället som mer eller mindre "dålig", "onormal" och "onaturlig". Dvs. den sex som är utanför äktenskapet, inte fortplantande, över generationsgränserna, promiskuös, tillfällig, ensam eller i grupp, offentlig, kommersiell, med tillverkade objekt, homosexuell och/eller sadomasochistisk.

Låt oss fundera på i vilken del av cirkeln det sociala arbetets klienter hamnar, i mitten eller i periferin? I vilken del av cirkeln hamnar vi som utför socialt arbete? Var hamnar jag som socionom och "Dame Edna"? Ser vi tillbaka i historien finner vi att det som tidigare var onormalt, sjukt, perverst och kriminellt i många fall idag anses normalt. Vad kommer människor i framtiden att säga om det som anses som onormalt idag?

Vilka blir konsekvenserna om vi inte utmanar ett heteronormativt perspektiv i socialt arbete? Exempelvis kan nämnas att om socialarbetare utgår från att alla klienter är heterosexuella innan hon eller han har uttryckt det och tänker i termer av "vi" och "de", kan det

resultera i att klienterna antingen osynliggörs eller mejslas ut som avvikande. Det handlar också på något sätt om att "hylla" den heterosexuella livsformen, vilket obemärkt kan komma in i den vardagliga praktiken. Ett exempel är när jag gjorde min socionompraktik och fick göra en adoptionsutredning på ett par i 30-årsåldern. Paret bodde i ett bra område, hade bra arbeten och kom från bra familjer. Utredningen ansågs mest som en formalitet och kunde därför vara en bra övning för mig. När jag hade besökt paret och gjort intervjun tyckte jag det hela kändes fel. Jag berättade det för min handledare men kunde inte sätta fingret på något speciellt. Dessutom gav alla paret sina bästa rekommendationer. Efter några år fick de sitt barn och efter ytterligare några år separerade de och kanaliserade allt hat genom barnet, som ingen av dem längre ville ha. Det tog mig mycket hårt och jag gick tillbaka till några av referenterna och frågade om de inte tidigare sett tecken på att paret skulle separera. Det hade de gjort, men de upplevde att paret var olyckliga eftersom de inte kunde få barn. Låg Kertbenys föreställning om heterosexuella perverter från 1869 bakom tanken att ett barn kunde vara lösningen så att paret kom in i den välsignade cirkelmitten och därmed blev lyckliga? Det vet vi inte, men i stor utsträckning hindrade det heteronormativa perspektivet mig, min handledare och referenterna att se det som försiggick.

"Normaliteten" som hinder

Låt mig få lyfta fram något exempel på hur vår gängse uppfattning av vad som är "normalitet" i sexualitet kan vilseleda och lura oss i det sociala arbetet. Svensk forskning när det gäller män som säljer sex till män grundar sig i stort sett på gammal kunskap, nämligen på vad de sakkunniga i 1977 års prostitutionsutredning beskrev som dåvarande synen på den manlige prostituerade (Borg m.fl. 1981). Sinnebilden för en "normal" manlig prostituerad kännetecknades av att han var en ung heterosexuell pojke, ibland en invandrar tonåring, som prostituerade sig helt tillfälligt för att få pengar till sitt eget missbruk och som var djupt osäker om sin egen sexuella identitet. Han stod utanför den vanliga arbetsmarknaden, var hemlös och hade det ekonomiskt svårt, dåliga uppväxtvillkor, bristande vuxenkontakter och levde ett socialt isolerat liv.

I en studie om män som säljer sex till män via internet framkom att respondenterna, inte bara på en punkt utan på nästan samtliga punkter, avvek från de tidigare berättelserna om manliga prostituerade (Eriksson & Knutagård 2005). Genom studien avtäcktes ytterligare ett segment av gruppen män som säljer sex till män och på så sätt bröt vi mot "gängse" kunskap. Det var alltså när vi vågade utmana bilden av en "normal" manlig prostituerad, som fram till dess hade varit den förhärskande uppfattningen inom samhället i stort, som det var möjligt att finna andra företeelser och se något mer. Det visade sig t.ex. att flera av de unga männen var svenskar, uppvuxna under goda förhållanden, trygga i sin homosexualitet, socialt kompetenta och som betraktade sitt val som självständigt utifrån övervägda och rationella motiv. En viktig aspekt var att de brukade sin egen sexuella lust till att tjäna pengar för att uppnå andra mål i sina liv och för att uppleva spänning i form av att över-skrida gränser.

En samstämmig statistik från Sverige, Norge och Danmark under de senaste åren visar på att två till tre gånger så många unga män som unga kvinnor har erfarenhet av att ha sålt sex (SOU 2004:71:336; Pedersen & Hegna 2003; Pedersen & Grunwald 2004). Vidare visar statistiken att fler unga män än unga kvinnor kan tänka sig att sälja sex i framtiden. Består verkligheten genom våra "normalitetsglasögon" av enbart unga kvinnor som säljer sex? Är det skillnad på hur handlingen att sälja sex påverkar en ung kvinnas och en ung mans identitet? Om inte, kan frågan ställas varför vi inte utformar minst samma mängd insatser till yngre män.

Danmark har, till skillnad från Sverige, producerat såväl kvantitativ som kvalitativ forskning inom detta område och dessutom omsatt kunskapen i utbildningssammanhang (t.ex. Pedersen & Grunwald 2004) bland annat har Kompetencecenter Prostitution i Köpenhamn (VFC Socialt Udsatte) börjat utbilda personal som arbetar nära ungdomar, i första hand på socialförvaltningarna och ungdomsvårdens olika institutioner, för att bättre kunna möta de ungdomar som säljer sex. Om vi utifrån vetenskapliga studier ska uttala oss om vem som är den "normala" sexsäljaren så är det fler unga män än unga kvinnor som säljer sex (Eriksson & Knutagård 2005). Det som hindrar oss från att se detta faktum och att arbeta med dessa frågor i Sverige är ett heteronormativt perspektiv, där bland

annat kvinnorna nästan regelmässigt framställs som "utsatta" och männen som "förövarna".

Vi kan lura oss själva som socialarbetare genom ett oreflekterat tanke sätt när det gäller sexualitet, speciellt när vi utgår ifrån något som om det vore " normalt ". En socialsekreterare hade en långvarig kontakt med en 18-årig kille och under ett besök sade killen att han fått gonorrhé. På frågan om han hade använt kondom svarade killen nej. Sagt och gjort, socialsekreteraren tog honom i handen och gick till ungdomsmottagningen som inte låg långt bort. Där fanns broschyrer och kondomer av olika slags märken, storlekar, smaker och färger. Min kollega sade att han fick plocka ihop en påse och kunde ta rejält så han kunde prova vilken kondom som var bäst för honom. Killen svarade något besvärat: "Måste jag prova här och nu?" Med en gång förstod socialsekreteraren att hon hade utgått från sig själv och sin vuxna sexualitet i mötet med honom. Hon hade trott att han hade ett aktivt sexliv, medan killen enbart hade haft ett samlag i sitt liv och då blivit smittad. Det visade sig förutom detta att han hade minimal kunskap om sexualitet. Händelsen gav henne insikten att hon som socialarbetare måste möta de unga på den plats i den sexuella utvecklingen som de befinner sig på och inte värdera den utifrån hennes egen personliga måttstock.

Vi kan ju fundera över vad det var som fick henne att koppla ihop gonorrhé med att vara sexuellt aktiv. Var det kopplingen bakterie för sexuell sjukdom och många sexuella kontakter? Varför kopplar vi ihop stor mängd och kanske olika sexuella kontakter med att individen inte "sköter sig" och har osäker sex, istället för att koppla ihop det med en kompetens och en vana att förhandla om säker sex och att "sköta sig"? Är det tabugränserna i Rubins sexuella hierarkicirkel som spökar? Hindrar de oss att se att det finns många sexuella verkligheter?

Sexuell orientering

Går vi istället in på sexuell orientering kommer vi tillbaka till samma fråga om huruvida sexualiteten är biologisk, placerad i generna eller om den är konstruerad. Pojken som väljer en rosa färg på sin skolväska tas ofta som exempel på genus, att bejaka femininiteten, men

förutom genus finns det en sexualitetsaspekt. Rosa signalerar att pojken kan vara homosexuell och kan därmed fylla föräldrar och omgivning med reaktioner av skräck som ibland övergår till handgripligheter. Men hur kan en färg vara ett uttryck för sexualitet? På liknande sätt har vårt samhälle normerat att ett visst sätt att tala, att gå, att klä sig etc. är "heterosexuellt" eller "homosexuellt", "feminint" eller "maskulint". Som biologiska varelser har vi sexuella behov, men hur och mot vem dessa behov ska riktas lärs in i sociala verksamheter. Enligt verksamhetsteoretiker är det i samhällets olika verksamheter som den sexuella orienteringen konstrueras:

Människans sexuella behov uppstår i och genom verksamhet och eftersom den är så varierande i olika primärgrupper (t.ex. familjer), sekundärgrupper (t.ex. klasser) och samhälle, kommer de sexuella behov som personligheten utvecklar också att vara det. Några kommer att utveckla starka sexuella behov, andra svaga, några kommer att rikta sexualiteten mot det motsatta könet, några mot samma kön osv. (Enerstvedt 1979: 76, min övers.).

Mot bakgrund av vilka vi riktar våra sexuella behov mot och känner lust och attraktion till kan vi säga att vår sexuella orientering är hetero-, homo- eller bisexuell. Inom dessa kategorier finns stora variationer i sexuellt handlande, kanske till och med större variationer än mellan dessa kategorier. Vi kan ställa oss frågan om anledningen till och vikten av denna kategorisering. Filosofiprofessorn Naomi Zack (1997) ställer retoriskt frågan varför "mulatter inordnas under kategorin svart". I linje med det kan till exempel frågan ställas varför bisexuella inordnas under kategorin homosexuella och inte under kategorin heterosexuella. Varför har de "heterosexuella" släppt iväg den bisexuella kategorin och de "homosexuella" tagit emot den? Har det med samhällets makthierarkier att göra?

Socialarbetare och kuratorer möter såväl ungdomar som vuxna i deras sexuella utveckling, oavsett om det gäller deras homosexuella komma-ut-process eller ej. Den sexuella utvecklingsprocessen försiggår nämligen hela livet i en dynamisk, dialektisk och ömsesidig dialog med det omgivande samhället (Knutagård 2003a). Det är då vi måste förstå att det endast är individen själv som kan definiera sin sexuella orientering och sexuella identitet och vad som är normalt. Vidare att den homosexuella "komma-ut-processen" för en del börjar tidigt, för vissa redan vid elva års ålder och att den håller på ett

antal år genom hela högstadiet, gymnasiet och högskolan, ibland hela livet ut. Det handlar mycket om att bli älskad. "Jag vill inte att mina föräldrar ska se mig som bög. Utan jag vill bli älskad som en son och inte hatad som en bög", sade en ungdom jag intervjuade i samband med en kartläggning av hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning (Knutagård & Nidsjö 2004).

Flytande identiteter

Ett nytt paraplybegrepp har sett dagens ljus på senare år, nämligen transpersoner, och på så sätt har begreppet HBT etablerats (homo- och bisexuella samt transpersoner). Vilka ingår i gruppen transpersoner? Inte ens RFSL har på sin hemsida någon entydig definition. Istället inkluderas transsexuella, transvestiter, dragqueens och dragkings i gruppen. Förkortningarna MTF (male-to-female) och FTM (female-to-male) används för att påvisa både vilket kön individen har/hade biologiskt och vilket biologiskt kön individen upplever sig ha. Vidare kan transpersoner vara antingen homo-, bi- eller heterosexuella och betraktar sin sexualitet antingen utifrån det kön de upplever sig ha eller utifrån det kön som samhället anser att de har. Det är inte helt oproblematiskt för mig att förstå när genus och sexualitet blandas, exempelvis att en heterosexuell man som "förvandlas" till en heterosexuell kvinna inte längre skulle tillhöra den "heterosexuella" sfären. Det verkar som om det är själva förändringsprocessen som anses vara utanför den "normala" ramen. Samtidigt är det just dessa flytande och flyktiga relationer individer emellan som utmärker det senmoderna samhället enligt sociologen Zygmunt Bauman (2003). Bauman menar att identiteten är kopplad till upplevelser och konsumtion av varor där internet är en pådrivande faktor för utvecklingen. Detta är ett utmanande fält att utforska för både forskare och praktiker inom socialt arbete.

Att utmana sexuell normalitet i socialt arbete

Hur kan den som studerar till socionom eller arbetar och forskar inom det sociala arbetet förhålla sig till sexualitet, normer och normalitet? Själv anser jag det viktigt att vara nyfiken, våga fråga, vara

ödmjuk, inse att jag kan lära mig och att möta individer där de är, inte där jag själv anser att de är. Som framkommit är det nödvändigt att börja reflektera över förhållandet till den egna sexualiteten. Vilka komponenter är viktiga, vad har sexualiteten påverkats av och vilka uttrycksformer tar den i mitt liv? Dessutom är det viktigt att vi har modet att våga utmana de kategorier vi använder, var gränserna går när det gäller normalitet i sexualiteten, fördomar, myter och maktstrukturer. Var går exempelvis våra olika gränser när det gäller Rubins sexuella hierarkicirkel? Vi tillägnar oss vidare, genom deltagande i sociala verksamheter tillsammans med människor med kunskap och kompetens i sexualitet, mänskliga resurser, vad verksamhetsteoretiker kallar handlingskompetenser, som sätter oss i stånd att använda sexualiteten som begrepp i det sociala arbetets teori och praktik (Nygren 2004: 28, 149).

Vi måste alldeles speciellt förstå och utmana de diskriminerande eller förtryckande processerna. Den engelska professorn i socialt arbete Lena Dominelli (2002) tar som exempel hur den vita protestantiska medelklassdamen i USA förtrycker den svarte muslimske trädgårdsskötaren, som i sin tur förtrycker den gamle spanske homosexuelle funktionshindrade grannen och så vidare. Vi är alla utsatta för diskriminering samtidigt som vi diskriminerar. Kvinnor och män är utsatta sexuellt och kvinnor och män är förövre. Härigenom förstår vi att vi måste inkludera sexualiteten i socialt arbete utifrån ett intersektionalitetsperspektiv, eftersom sexualiteten ständigt samverkar med genus, etnicitet, nationalitet, klass, ålder och funktionsförmåga i de olika samhällsliga makthierarkierna.

Det är när vi vågar, vill och kan lämna det "normala" som vi kan förstå att människor framträder sexuellt olika och att individer uppfattar detta olika, på samma sätt som de människor jag mötte när jag var "Dame Edna". Det enda som vi med andra ord kan konstatera är " normalt " när det gäller sexualitet och socialt arbete, är mångfalden.

Referenser

- Bauman, Zygmunt (2003). *Liquid Love*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1966). *The social construction of reality*. London: Penguin Books.
- Borg, Arne; Elwien, Folke; Frühling, Michael; Grönwall, Lars; Liljeström, Rita; Månsson, Sven-Axel; Nelin, Anders; Olsson, Hanna & Sjöberg, Tage (1981). *Prostitution, Beskrivningar, Analys, Förslag till åtgärder*. Stockholm: Liber förlag.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet*. Malmö: Liber.
- Dominelli, Lena (2002). *Anti-Oppressive Social Work. Theory and Practice*. Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.
- Enerstvedt, Regi Theodor (1979). *Mennesket. Kjønn og personlighet*. Kragerø: Forlaget Ny Dag.
- Eriksson, Niklas & Knutagård, Hans (2005). *Sexmänsäljer.se/x – nöje blir funktion*. Malmö: RFSL Rådgivningen Skåne.
- Gagnon, John H. & Simon, William (2005). *Sexual Conduct. The Social Sources of Human Sexuality*. New Brunswick: AldineTransaction.
- Knutagård, Hans (2003a). *Introduktion till verksamhetsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Knutagård, Hans (2003b). ”... det var bara en bögdjäväl”. *På väg mot en strategi att förebygga och motverka homofientligt våld*. Rapportserie 2003:1. Malmö: RFSL Rådgivningen Skåne.
- Knutagård, Hans & Nidsjö, Elisabet (2004). *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*. Skåne i utveckling 2004:24. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län.
- Kulick, Don (1996). *Queer theory: vad är det och vad är det bra för?* *Lambda Nordica* 3/4 (2). 5–22.
- Kulick, Don (1997). *Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende*. *Kön. Res Publica* 35/36. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Kulick, Don (red.) (2005). *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Laqueur, Thomas (2004). *Solitary Sex: A Cultural History of Masturbation*. New York: Zone Books.
- Leontiev, Aleksej (1986). *Verksamhet, medvetande, personlighet*. Göteborg: Fram bokförlag.

- Nygren, Pär (2004). *Handlingskompetanse – om profesjonelle personer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pedersen, Flemming H. & Grunwald, Christina (2004). *Metodeudviklings- og forebyggelseprojekt vedrørende unge og prostitution i Vejle Amt*. Vejle: VFC Socialt Udsatte Hemsida: <http://www.provejle.dk/downloads/erfaringsops.pdf>
- Pedersen, Willy & Hegna, Kristinn (2003). "Children and adolescents who sell sex: a community study." *Social science and medicine* 56: 135–147.
- Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Rubin, Gayle S. (1984/2007). Thinking sex: Notes for a Radical Politics of Sexuality, i Parker, Richard & Aggleton, Peter (red.) *Culture, Society and sexuality*. 2nd edition. Trowbridge: Routledge.
- SOU 2004:71. Sexuell exploatering av barn i Sverige.
- Zack, Naomi (1997). *Race/Sex Their Sameness, Difference, and Interplay*. London: Routledge.
- Wenger, Etienne (2002). *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WHO (2004). Sexual health (elektronisk). WHO:s officiella hemsida: [http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html\(2006-11-20\)](http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html(2006-11-20)).